

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5399.2019.2.01>

**ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО
МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ДУМКИ Й СЛОВА,
НА ВІЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ СВОЇХ ПОГЛЯДІВ І ПЕРЕКОНАНЬ**

**CONCEPT AND STRUCTURE OF THE CONSTITUTIONAL-LEGAL
MECHANISM OF THE RIGHT OF FREEDOM OF THOUGHT
AND SPEECH, FREEDOM OF EXPRESSION OF ONE'S
OPINIONS AND BELIEFS**

Барнич К.І.,

*аспірант кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету*

Статтю присвячено дослідженню поняття та структури конституційно-правового механізму реалізації права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, оскільки воно є складним системним утворенням, елементи якого мають дискусійний характер. У статті досліджується етимологія слова «механізм», характеризуються погляди вчених на основні підходи, які склалися в юриспруденції щодо визначення механізму реалізації прав і свобод людини. Звертається увага на висловлені в юридичній науці твердження щодо необхідності розрізнення понять «механізм правового регулювання», «механізм реалізації суб'єктивних прав і свобод», «механізм забезпечення реалізації суб'єктивних прав і свобод», «механізм реалізації прав людини», «механізм забезпечення реалізації прав людини». Наведено різноманітні підходи, які склалися в науці стосовно концепції реалізації конституційних прав і свобод. За результатами проведеного дослідження сформульовано авторське визначення поняття «конституційно-правовий механізм реалізації права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань» як комплексу взаємопов'язаних елементів, за допомогою яких створюються умови для правомірного здійснення права особи на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Також визначено структурні елементи вказаного механізму, якими є такі складники: конституційні норми, що закріплюють право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; нормативно-правові акти, які є зовнішньою формою вираження та закріплення цих норм; саме конституційне право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, його зміст, структуру та гарантії здійснення; діяльність особи зі здійснення свого права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів

і переконань; обмеження права на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; суб'єкти (органи державної влади, місцевого самоврядування, їхні службові та посадові особи); інтерпретаційно-правові акти, що містять роз'яснення змісту правових норм; акти застосування норм права (індивідуально-правові); юридичні факти.

Ключові слова: конституційно-правовий механізм, реалізація, свобода думки, свобода слова, свобода вираження, структура.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 3 Конституції України утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Держава має створити ефективний механізм реалізації, охорони та захисту прав і свобод людини й громадянина [1, с. 10]. Право на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань є одним із фундаментальних прав людини, що гарантоване в конституційному порядку. Провідною підсистемою механізму забезпечення цього конституційного права є механізм реалізації [2, с. 4–5]. При цьому механізм реалізації права на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань є складним системним утворенням, елементи якого мають дискусійний характер. Сам же механізм характеризується як такий, що потребує вдосконалення.

У вітчизняній і зарубіжній юридичній науці це питання є малодослідженим. Різноманітні аспекти механізму реалізації права, механізму реалізації прав і свобод людини й громадянина, у тому числі конституційно-правового, були предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених, зокрема Т. Альберда, Д. Белова, Ю. Бисаги, В. Боровікової, Л. Дешко, А. Колодія, О. Мельничук, Н. Мішиної, В. Новікова, А. Олійника, О. Орлової, О. Совгирі, Ю. Тодики, К. Шундікова. Водночас комплексні наукові дослідження щодо конституційно-правового механізму реалізації права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань відсутні.

Зазначене свідчить про актуальність, практичну та теоретичну необхідність дослідження конституційно-правового механізму реалізації права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Метою статті є визначення поняття та елементів структури конституційно-правового механізму реалізації права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Виклад основного матеріалу. Права людини та громадянина, безумовно, є головним елементом правового статусу особи, однак вони говорять лише про потенційну можливість особи набувати певні передбачені ними блага, саме ж користування цим правом охоплюється поняттям «реалізація права» та свідчить про його виведення зі статичного стану (стану спокою) у стан дії (стан здійснення) [3, с. 132].

Сутність реалізації, за визначенням О. Орлової, полягає в переведенні можливостей індивіда, які передбачені в його правах та обов'язках, у реальну поведінку [4, с. 71]. Однак для реалізації задекларованого права має існувати механізм його реалізації.

Насамперед вважаємо за доцільне торкнутися питання етимології слова «механізм», адже ще середньовічний мислитель Ісидор Севільський свого часу зауважив: «Якщо вам відома етимологія слова, ви точніше розумієте явища світу навколо» [5]. Слово «механізм» узятє з грецької мови на початку XIX століття у значенні пристрою, який приводить будь-що в дію. Потім з'явилося значення системи, яка визна-

часе порядок якої-небудь діяльності. Пізніше спектр значень розширився – під механізмом стали розуміти сукупність станів або процесів, які визначають будь-яке явище [6]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» механізм трактується як внутрішня будова, система чого-небудь, сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [7, с. 523].

Це поняття спочатку використовувалося переважно в технічних науках, пізніше його стали вживати й у юридичних науках. Одним із перших, хто запровадив категорію «механізм» в активний юридико-лінгвістичний оборот, як зазначає Т. Альберда [8, с. 65], був Ю. Тодика, який вказував на те, що не досить мати матеріальні норми, розвинену систему законодавства, потрібні також чіткі механізми їх втілення в життя, що повною мірою стоєть сфері конституційно-правової сфери [9, с. 336–337].

Як стверджує К. Шундіков, характеристика явища чи процесу як механізму (у найширшому змістовому значенні цього поняття) передбачає, по-перше, складність його структурної побудови; по-друге, системність, узгодженість організації його елементів; по-третє, здатність до динаміки, визначеної цілеспрямованої діяльності; по-четверте, його схильність до самоуправління або до зовнішнього управління [10, с. 13].

В. Новіков та В. Боровікова під час дослідження механізму реалізації прав і свобод людини виділяють два основні підходи, які склалися в юриспруденції щодо його визначення, – інструментальний і діяльнісний. Саме останній, на думку вчених, сьогодні вважається більш перспективним, і ми згодні із цим.

У межах інструментального підходу низка авторів, наприклад С. Алексєєв, О. Малько, С. Рабінович, Т. Фалькіна та інші (з деякими відмінностями в

поглядах), визначають механізм реалізації прав як блок регулятивних та охоронних правових засобів різного рівня, сукупність юридичних засобів, за допомогою яких втілюється об'єктивне й суб'єктивне право, реалізуючись у фактичній поведінці суб'єктів. Прибічники діяльнісного підходу (зокрема, О. Негодченко, Ю. Пацурківський) під механізмом реалізації розуміють комплекс взаємозалежної правової діяльності носія права та зобов'язаних суб'єктів (правозастосовних органів), спрямований на те, щоб особистість користувалася соціальним благом. Причому дослідники підкреслюють, що діяльність людини – носія права характеризується як правомірна, часто активна (за безпосередньої реалізації прав і свобод). А діяльність держави проявляється через здійснення функцій: охоронної, захисної, контрольної, правозастосовної тощо [11, с. 48].

Дослідники, які виходять із позицій діяльнісного підходу, на переконання О. Мельничук [12, с. 24], вбачають у реалізації прав і свобод не лише «певний процес, регламентований нормами права, демократичний за своїм змістом і формами здійснення, що забезпечує кожному громадянину ті матеріальні й духовні блага, які містяться в основі належних йому суб'єктивних прав», а й захист цих прав від будь-яких посягань [13, с. 50].

Як стверджує О. Скакун, механізми реалізації, охорони та захисту є основними підсистемами механізму забезпечення основних прав і свобод людини. Механізм реалізації прав людини містить заходи, спроможні створити умови для реалізації прав і свобод людини. Механізм охорони прав людини містить заходи з профілактики правопорушень для утвердження правомірної поведінки особи, а механізм захисту прав людини – заходи, що приводять до відновлення порушених прав неправомірними діями та відповідальності

особи, яка вчинила ці правопорушення [14, с. 190].

А. Олійник наголошує на тому, що необхідно розрізнити поняття «механізм правового регулювання», «механізм реалізації суб'єктивних прав і свобод», «механізм забезпечення реалізації суб'єктивних прав і свобод». Їх відмінність полягає в різному функціональному призначенні. Механізм правового регулювання призначений для нормативного регулювання та реалізації правових норм об'єктивного права у формах дотримання, виконання, використання й правозастосування. Механізм реалізації прав, свобод і обов'язків людини та громадянина призначений для втілення в життя соціальних благ, що закріплені за суб'єктом нормами об'єктивного права. Механізм же забезпечення реалізації суб'єктивних прав, свобод та обов'язків вимагає активної діяльності державних органів чи органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян або їх посадових і службових осіб для створення умов щодо реалізації прав, свобод та обов'язків (гарантування), а також для охорони, захисту та здійснення певних заходів щодо відновлення порушених прав, свобод та обов'язків [15, с. 151].

Дотримуючись схожої позиції щодо розрізнення вказаних понять, О. Олькіна зазначає, що поняття «механізм реалізації прав людини» відображає рух властивостей людини до своїх цілей та задоволення природних потреб, а поняття «механізм забезпечення реалізації прав людини» – практику функціонування спеціального механізму, призначеного для гарантування процесу втілення в життя правових можливостей людини [16, с. 387]. Вчена констатує, що механізм забезпечення прав і свобод людини та громадянина є широким поняттям, зміст якого становлять реалізація, охорона й захист прав і свобод людини та громадянина [16, с. 386].

Відсутність комплексного розроблення наукової концепції механізму реалізації конституційних прав і свобод, як вказують М. Саудаханов та С. Єгоров, здійснила свій вплив і на вивчення вченими-конституціоналістами проблеми реалізації кожного з видів основних прав. Ці вчені виділяють певні підходи, що склалися в науці щодо концепції реалізації конституційних прав і свобод. Перший підхід вирізняється дослідженням загалом структури механізму реалізації будь-якого конституційного права як багатоступінчастого процесу, деякі стадії якого мають певну схожість з елементами, що становлять структуру механізму правового регулювання. Другий підхід передбачає системний розгляд окремих елементів механізму реалізації прав, які можуть мати певну послідовність або застосовуватися згідно з об'єктивною чи суб'єктивною необхідністю. Третій підхід полягає у вивченні правовідносин, які виникають на окремих, індивідуально визначених стадіях реалізації конкретного конституційного права. Четвертий підхід характеризується дослідженням конституційного механізму реалізації конкретного права через розгляд питань про юридичну природу цього права, рівні та механізм реалізації конституційних норм, умов і принципів забезпечення реалізації основних прав, способів їх реалізації, форм реалізації права [17, с. 42].

З огляду на зазначене надаємо визначення механізму реалізації конституційних прав і свобод як сукупності засобів та форм реалізації суб'єктивного права, а також таких, що послідовно змінюють одна одну, стадій багаторівневого процесу, на яких ці засоби приводяться в рух. До останніх належать конституційний статус, головними складниками якого є конституційні норми, що встановлюють цей статус, а також конституційні правовідносини; конкретизація прав та обов'язків у

галузевому законодавстві, у тому числі обмежень права; активна поведінка суб'єкта у формі дотримання, використання, виконання правових приписів; виконання обов'язків уповноваженим державним органом, у тому числі тих, що забезпечують процес реалізації конституційного права; користування суб'єктом конкретним соціальним благом; активна поведінка суб'єкта з відновлення й захисту порушеного права, чому кореспондує обов'язок уповноважених державних органів з охорони та захисту права суб'єкта [17, с. 42–43].

За визначенням А. Колодія та А. Олійника, механізм реалізації конституційних прав, свобод та обов'язків людини й громадянина – це відокремлена сукупність конституційних елементів, за допомогою яких в умовах додержання законності та з позиції гуманізму й соціальної справедливості кожною людиною та громадянином України здійснюються його конституційні можливості, знешкоджуються ті негативні умови, які можуть завдати шкоди практичному втіленню можливого в повсякденне життя. На думку вчених, структурні елементи вказаного механізму в широкому розумінні є такими: а) конституційні норми, що закріплюють суб'єктивні права; б) самі конституційні права та свободи, їх зміст, структура й гарантії здійснення; в) юридичні обов'язки; г) юридична діяльність, що є сутністю реалізації конституційного права; г) законність і правосвідомість людини та громадянина, які забезпечують правильне розуміння ними своїх конституційних прав, свобод та обов'язків і кожного права окремо, шляхів їх реалізації; д) стадії реалізації кожного конкретного конституційного права [18, с. 219].

Під час реалізації конституційних прав, свобод та обов'язків, як зазначає А. Олійник, сам уповноважений суб'єкт діє в напрямі втілення певної можливості в дійсність, використовуючи при

цьому механізм реалізації суб'єктивних прав, свобод та обов'язків, тобто єдність правових засобів, за допомогою яких матеріалізуються права, свободи людини й громадянина, вони виконують обов'язки [15, с. 153]. Науковець також підкреслює, що механізм реалізації конституційних свобод діє до того часу, доки людина самостійно здатна втілювати в життя соціальні блага, що закріплені за нею уповноважуваними нормами об'єктивного права. У тих випадках, коли порушується така можливість або створюється загроза її порушення, настає час для включення в дію механізму забезпечення суб'єктивних можливостей людини й громадянина [15, с. 156].

Стаття 34 Конституції України [19] закріплює за кожним гарантованість прав на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

У науковій літературі під свободою думки розуміється гарантоване абсолютне право індивіда дотримуватися своєї думки, не зазнаючи при цьому будь-яких зовнішніх втручань та ідеологічного контролю; під свободою слова – гарантоване право індивіда вільно та публічно викладати свої думки (погляди, ідеї), будь-яку інформацію у формі слів (вимовлених, письмових або друкованих засобів); під свободою вираження – гарантоване право або можливість вільного вияву в будь-якій формі, навіть безсловесній (символічне вираження) [20, с. 394].

Під суб'єктивним юридичним правом людини на свободу вираження поглядів Л. Ярмол розуміє можливість людини вільно виражати свої погляди, збирати, шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію й ідеї усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір [21, с. 381].

Як зазначає О. Белянська, механізм реалізації прав особи включає реалізацію

у формі правозастосування та у формі безпосередньої реалізації [22, с. 13]. Під механізмом безпосередньої реалізації прав і свобод особи науковець пропонує розуміти комплекс правових засобів, а також самостійних дій особи з реалізації своїх прав і свобод із метою більш повного їх використання. До структурних елементів механізму безпосередньої реалізації прав і свобод особи вчена відносить правові норми, юридичні факти, діяльність особи зі здійснення свого права, охорону й захист прав особи (у тому числі самозахист), процедури, гарантії [22, с. 10]. О. Белянська відносить право на свободу думки та слова до прав і свобод, які реалізуються безпосередньо.

Водночас Л. Ярмол підкреслює, що хоча в більшості випадків реалізація свободи вираження поглядів здійснюється власними діями людини безпосередньо та не потребує встановлення юридичних процедур, проте в низці ситуацій реалізація свободи вираження поглядів все ж вимагає встановлення механізму реалізації (наприклад, реалізація свободи вираження поглядів дітьми, здійснення свободи вираження поглядів під час мирних зібрань, одержання дозволу для отримання доступу до відповідної інформації тощо) [21, с. 249–250].

Натомість М. Дубровіна, досліджуючи право на свободу думки й слова, дійшла висновку, що конституційно-правовий механізм реалізації права на свободу думки та слова включає в себе декілька елементів, зокрема такі: 1) закріплення цього права в нормах Конституції України та конкретизацію його в законодавстві; 2) закріплення кола суб'єктів гарантування права на свободу думки та слова; 3) визначення передумов, умов, засобів і способів реалізації права на свободу думки та слова; 4) виділення юридичних засобів охорони й захисту цього права; 5) дотримання конституційних меж обмеження права на свободу

думки та слова [23, с. 113]. Однак ми не можемо погодитися із запропонованою структурою, оскільки вона характеризує механізм забезпечення, а не реалізації вказаного права.

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного дослідження можемо зазначити, що конституційно-правовий механізм реалізації права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань є однією з підсистем конституційно-правового механізму забезпечення права на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань та може бути визначений як комплекс взаємопов'язаних елементів, за допомогою яких створюються умови для правомірного здійснення права особи на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

На нашу думку, до структурних елементів конституційно-правового механізму реалізації права на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань варто віднести такі складники: конституційні норми, що закріплюють право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; нормативно-правові акти, які є зовнішньою формою вираження й закріплення цих норм; саме конституційне право на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, його зміст, структуру й гарантії здійснення; діяльність особи зі здійснення свого права на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; обмеження права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; суб'єктів (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхніх службових і посадових осіб); інтерпретаційно-правові акти, що містять роз'яснення змісту правових норм; акти застосування норм права (індивідуально-правові); юридичні факти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Deshko L. European Standards of Human Rights : Course book. Donetsk : Modern Printing (Suchasny Dook), 2013. 142 p.
2. Дешко Л. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій : монографія. Ужгород, 2016. 486 с.
3. Конституційне право України: прагматичний курс : навчальний посібник / М. Афанасьєва, Ю. Бальцій, Ю. Батан та ін. ; за заг. ред. М. Афанасьєвої, А. Єзерова. Одеса : Юридична література, 2017. 256 с.
4. Орлова О. Социально-правовой механизм реализации и защиты прав и свобод личности в гражданском обществе. *Государство и право*. 2008. № 7. С. 71–75.
5. Гров'є К. Вісім слів, які змінили наш спосіб мислення. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cul-39421188> (дата звернення: 30.09.2019).
6. Фокин Н. Экономический словарь неэкономических понятий. [Б. м.] : Издательские решения, 2016. 432 с. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=Mu1NDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false> (дата звернення: 30.09.2019).
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
8. Альберда Т. Механізм як загальнонаукова і правова категорія («правовий механізм»). *Молодий вчений*. 2013. № 2(02). С. 64–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2013_2%2802%29_13 (дата звернення: 30.09.2019).
9. Тодыка Ю. Конституция Украины: проблемы теории и практики : монография. Харьков : Факт, 2000. 608 с.
10. Шундигов К. Правовые механизмы: основы теории. *Государство и право*. 2006. № 12. С. 12–21.
11. Новіков В., Боровікова В. Про механізм реалізації прав і свобод людини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 45–56. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsv/nvsv_03_2018/07.pdf (дата звернення: 28.09.2019).
12. Мельничук О. Реалізація прав людини на освіту: сутність та механізм. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 23–29.
13. Реализация прав граждан в условиях развитого социализма / Е. Аграновская, Н. Витрук, Л. Завадская и др. ; отв. ред. Е. Лукашева. Москва : Наука, 1983. 264 с.
14. Скакун О. Теорія держави і права : підручник. Пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.
15. Олійник А. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні : монографія. Київ : Алерта ; КНТ ; Центр навчальної літератури, 2008. 472 с.
16. Проблеми сучасної конституціоналістики : навчальний посібник / Н. Аніщук, М. Афанасьєва, Н. Бакаянова та ін. ; за заг. ред. А. Крусян та А. Єзерова. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 524 с.
17. Саудаханов М., Егоров С. Реализация права граждан на свободное использование своих способностей для занятия предпринимательством: понятие и содержание. *Вестник Московского университета МВД России*. 2014. № 3. С. 38–44. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/realizatsiya-prava-grazhdan-na-svobodnoe-ispolzovanie-svoih-sposobnostey-dlya-zanyatiya-predprinimatelstvom-ponyatie-i-soderzhanie> (дата звернення: 20.09.2019).
18. Колодій А., Олійник А. Права людини і громадянина в Україні : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.
19. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами й доповненнями) / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. С. 2598.
20. Тітко Е. Стандарти та розуміння права на свободу вираження поглядів на теренах України. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 393–398. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2011_4_97 (дата звернення: 01.08.2019).

21. Яромл Л. Свобода вираження поглядів та проблеми юридичного забезпечення її реалізації в Україні (теоретико-правове дослідження) : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2018. 464 с.

22. Бемянская О. Механизм непосредственной реализации прав и свобод личности : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Саратов, 2003. 26 с. URL: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01002646473> (дата звернення: 02.08.2019).

23. Дубровина М. Защита конституционного права на свободу мысли и слова в современной России : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Саратов, 2007. 208 с.

The article is devoted to the study of the concept and structure of the constitutional-legal mechanism of the exercise of the right to freedom of thought and speech, freedom of expression of one's opinions and beliefs, since such is a complex systematic formation whose elements are debatable. The etymology of the word "mechanism" is first of all investigated in the article. Attention is drawn to the statements made in legal science about the need to distinguish between the concepts of "mechanism of legal regulation", "mechanism of realization of subjective rights and freedoms", "mechanism of ensuring the realization of subjective rights and freedoms", "mechanism of realization of human rights", "mechanism ensuring the realization of human rights". The various approaches that have developed in the science of the concept of realization of constitutional rights and freedoms are presented. According to the results of the research, the author defines the concept of "constitutional and legal mechanism for the exercise of the right to freedom of thought and speech, freedom of expression of one's opinions and beliefs" as a set of interrelated elements, through which the conditions for the legitimate exercise of a person's right to freedom of thought and speech, freedom of expression of one's opinions and beliefs. It also defines the structural elements of the said mechanism: constitutional norms that enshrine the right to freedom of thought and speech, freedom of expression of one's opinions and beliefs; legal acts: normative legal acts, which are the external form of expression and consolidation of these norms; the constitutional right to freedom of thought and speech, freedom of expression of one's opinions and beliefs, to its content, structure and guarantees of realization; the activity of a person to exercise his or her right to freedom of thought and speech, freedom of expression of one's opinions and beliefs; restrictions on the right to freedom of thought and speech, freedom of expression of one's opinions and beliefs; subjects (state authorities, local self-government, their officials); legal acts that provide clarification of the content of legal rules; acts of application of the rules of law (individual legal); legal facts.

Key words: constitutional-legal mechanism, realization, freedom of thought, freedom of speech, freedom of expression, structure.